

Andrej Studen

STANOVANJSKA KULTURA
NEKATERIH LJUBLJANSKIH ULIC 1910

(Nadaljevanje)

KROJAŠKA ULICA, MESTNI TRG (DEL), RIBJA ULICA (KMR)

Področje »KMR« se nahaja v starem mestnem jedru pod Gradom. Tu sem izbral strnjen kompleks desetih hiš, ki so zaradi svoje strukture odsevale specifično podobo v okviru mesta Ljubljane kot celote. Gre za stavbe različnih velikosti, ki so še danes stisnjene tesno skupaj in so se leta 1910 (ter se še danes) lahko kitile s privilegirano lastnostjo, z impozantno lego v srčki samega mesta — blizu magistrata, kar jim je zagotavljalo specialen pridih ekskluzivnosti. Te hiše so imeli v rokah različni posestniki. Oglejmo si jih v naslednji tabeli:

Tabela 9: HIŠE IN HIŠNI POSESTNIKI NA PODROČJU »KMR«

Hišna številka	Lastnik	Poklic	A	B	C	Število nadstropij
K 1	Ivan Pogačnik	deželni blagajnik	da	neznano	podedoval	3
K 3	Ivan Pogačnik	deželni blagajnik	ne	1891—1900	zgradil	2
K 4	Alojz Košir	tiskarski stavec	da	1871—1880	kupil	2
K 5	Robert Kollmann	trgovec	ne	pred 1860	kupil	3
K 6	Martin Tabor	elektrikar	da	neznano	kupil	2
K 8	Josip Maček	gostilničar in posestnik	da	1891—1901	kupil	2
M 23	Franc Souvan (sin)	»a«	ne	pred 1860	kupil	3
M 24	Josip Pleiweiss	hišni posestnik	da	pred 1860	podedoval	4
M 25	Peter Grasselli	ravnatelj Mestnega užitninskega zakupa	da	pred 1860	podedoval	2
	Albertina Ledenig	posestnica	da		podedovala	
R 2	Ivan in Josip Krisper	trgovca	da	pred 1860	podedoval	3

Pojasnila in opombe k tabeli 9:

K = Krojaška ulica

M = Mestni trg

R = Ribja ulica

A = Ali služi hiša za trajno lastnikovo stanovanje?

B = Kdaj je bila hiša zgrajena ali popolnoma prezidana?

C = Kako je prišla hiša v posest sedanjega lastnika?

»a« — Slovenski biografski leksikon navaja, da je bil Franc Souvan mlajši (sin) po poklicu avstrijski podkonzul v Bremenu, Amsterdamu in konzul v Strassbourgu. V rubriko Lastnik (ime, poklic, naslov...), ki je sestavni del ovojne pole, je vpisal samo ime in priimek.

Tabela 9 nam razkriva, da je bilo na območju »KMR« pet dvonadstropnih hiš, štiri so bile tronadstropne, ena pa štirinadstropna. Hiši na Mestnem trgu 25 in v Ribji ulici 2 sta imeli po dva lastnika, ostale pa po enega. Deželni blagajnik Ivan Pogačnik je bil posestnik dveh hiš in je prebival v svoji prvi hiši na Krojaški ulici 1. Med ostalimi lastniki samo dva nista prebivala v hiši, ki sta jo imela v lasti. Dvakrat sta lastnika vpisala, da ne vesta, kdaj je hiša nastala, vendar se zdi, da sta tudi ti dve zgradbi sodili v večinsko skupino hiš, ki so nastale pred letom 1860. Novejšega datuma so bile le tri hiše. Ena je nastala v letih 1871—1880, dve pa med leti 1891—1901. Pet posestnikov je hišo kupilo, štirje so jo podedovali, eden pa jo je zgradil v lastni režiji.

Na področju »KMR« ni imela nobena hiša stranskega poslopja, hleva oziroma vrta. Poslopja so služila v glavnem za stanovanja, poleg tega pa nekateri tudi za različne druge namene, za trgovske, gostilniške in druge.

Vsi hišni posestniki so svoje hiše zavarovali proti požaru. Strehe hiš je pokrivala strešna opeka. Hiše so bile preskrbljene s pitno vodo iz mestnega vodovoda. Hiši na Krojaški ulici 4 in 8 sta imeli urejeno lastno kanalizacijo, ostale zgradbe pa so, kot navajajo viri, »odstranjevale človeške odpadke v stiku z občo kanalizacijo kraja«. Število stranišč po posameznih hišah je bilo naslednje:

Hišna številka	Število stranišč
K 1	5
K 3	2
K 4	2
K 5	4
K 6	3
K 8	4
M 23	3
M 24	11
M 25	3
R 2	4

Nobena hiša ni imela kletnih stanovanj. Število stanovanj in stanovalcev na posamezno hišo pa je bilo sledeče:

Tabela 11: IZRABA STANOVANJ

Hišna številka	Število stanovanj	Oddanih za stanovanje	Praznih oz. oddanih v nebivajske namene	Število stanujočih strank in naznanilnic	Število stanovalcev
K 1	5	3	2 ^a	3	25
K 3	3	1	2 ^b	1	5
K 4	3	3	—	3	15
K 5	4	4	—	4	14
K 6	1	1	—	1	12
K 8	4	4	—	4	20
M 23	2	2	—	2	13
M 24	11	11	—	11	73
M 25	4	3	1 ^c	3	15
R 2	1	1	—	1	14
Skupaj	38	33	5	33	206

^a Stanovanji številka I in V je imel v najemu Viktor Schiffer in ju je uporabljal samo za špecerijsko trgovino.

^b Stanovanji številka I in II je prav tako imel v najemu Viktor Schiffer in ju uporabljal za špecerijsko trgovino.

^c Stanovanje je služilo za prodajalno in trafiko.

V raziskavi hišne posesti smo ugotovili, da je bilo leta 1910 na področju »KMR« 33 stanovanj, ki so bila oddana v bivanjske namene. Med temi stanovanji zasledimo tri podstrešna stanovanja, ostala pa so bila v pritličju ali v nadstropjih. Kletnih stanovanj ni bilo. Stanovanja sem na podlagi podatkov v virih razvrstil v naslednjo tipologijo:

a) PODSTREŠNA STANOVANJA

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
P1A (K 8)	1 soba	1	na hodniku	128,40 K
P2A (K 5)	1 soba 1 kuhinja	1	na hodniku	120 K
P2B (M 23)	1 soba za stanovanje in za opravljeni obrat (šiviljstvo) 1 kuhinja	1	v stanovanju	214 K

b) STANOVANJA V PRITLIČJU OZIROMA V NADSTROPJIH

1. Stanovanja z dvema prostoroma:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S2A (M 24)	1 soba 1 kuhinja	2	na hodniku	1. 261,60 K 2. oproščen najemnine, ker je hišnik

2. Stanovanja s tremi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S3A (K 4)	2 sobi 1 kuhinja	1	v stanovanju	239 K (lastnik)
podtip S3A (K 4)	2 sobi 1 kuhinja	2	na hodniku	oba po 275 K
S3B (K 8)	2 sobi 1 kuhinja	1	na hodniku	440 K
S3C (K 8)	1 soba 1 kabinet 1 kuhinja	1	na hodniku	268 K

3. Stanovanja s štirimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S4A (K 1)	3 sobe 1 kuhinja	1	v stanovanju	545 K
S4B (M 24, 25)	3 sobe 1 kuhinja	št. 24 (4) št. 25 (1)	na hodniku	vsi po 436 K
S4C (M 24)	2 sobi 1 predizba 1 kuhinja	1	na hodniku	348,80 K

4. Stanovanja s petimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S5A (K 1)	4 sobe 1 kuhinja	2	v stanovanju	1. 654 K 2. 545 K (kot lastnik)
S5B (K 3)	3 sobe 1 kuhinja 1 izba za posle	1	v stanovanju	566 K

5. Stanovanja s šestimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemina
S6A (M 25)	4 sobe 1 kuhinja 1 izba za posle	1	na hodniku	ne plačuje najemnine, ker je lastnik

6. Stanovanja s sedmimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemina
S7A (K 5)	4 sobe 1 kabinet 1 predizba 1 kuhinja	1	na hodniku	700 K
S7B (K 5)	3 sobe 2 kabineta 1 predizba 1 kuhinja	1	v stanovanju	654 K
podtip S7B (K 5)	1 soba za stanovanje 2 sobi za pisarne trgovskega gremija in podpornega društva 2 kabineta 1 predizba 1 kuhinja	1	v stanovanju	697 K
	4 sobe za stanovanje 2 sobi za gostilniški obrat 1 kuhinja	1	na hodniku	900 K (lastnik)

7. Stanovanja z osmimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemina
S8A (M 24)	6 sob za stanovanje 1 soba za skladišče blaga 1 kuhinja	1	v stanovanju	?
S8B (M 24)	4 sobe 2 kabineta 2 kuhinji	1	na hodniku	656 K

8. Stanovanja z devetimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemina
S9A (M 23)	4 sobe 1 kabinet 1 predizba 1 kuhinja 1 izba za posle 1 kopalnica	1	v stanovanju	480 K

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S9B (M 24)	4 sobe 2 kabineta 1 predizba 1 kuhinja 1 izba za posle	2	na hodniku	1. 981 K 2. ne plačuje letne najemnine, ker je stanovanje podedovala (Erbschaft) in ima do njega dosmrtno pravico (lebenslängliches Wohnungsrecht)
S9C (M 25)	4 sobe 3 kabineti 1 kabinet za pisarno 1 kuhinja	1	v stanovanju	lastnica hiše

9. Stanovanja z desetimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S10A (K 6)	8 sob 2 kuhinji (prostori služijo za stanovanje in za opravljeni obrat — gostilno)	1	na hodniku	796 K (lastnik)

10. Stanovanja s petnajstimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S15A (R 2)*	7 sob 2 kabineta 1 predizba 1 kuhinja 3 izbe za posle 1 kopalnica	1	na hodniku	ne plačuje najemnine, ker je lastnik hiše (vrednost letne najemnine najbrž presega 1000 K)

* Stanovanje se je nahajalo v drugem in tretjem nadstropju ter na podstrešju. V opisu je označeno kot ena enota.

Glede na število prostorov je bilo na področju »KMR« največ stanovanj s štirimi prostori (21,2 % vseh stanovanj), sledila so jim stanovanja s tremi (15,1 %) in tem stanovanja s sedmimi oziroma devetimi prostori (12,1 %). Po pet prostorov so vsebovala tri stanovanja, po dva sta imeli dve podstrešni stanovanji in dve stanovanji v nadstropjih, dve stanovanji pa sta imeli osem prostorov. Ostali tipi stanovanj so bili zastopani samo z enim primerom. 1/3 stanovanj (11 ali 33,3 %) je imela stranišče v stanovanju, kopalnico pa sta imeli samo dve stanovanji (6,1 %).

Na področju »KMR« sta v petini stanovanj bivala po dva stanovalca. Kot je razvidno iz tabele 13, so bile močne tudi skupine sobivanja petih, pa tudi osmih, sedmih, štirih in štirinajstih prebivalcev. Štirinajst je tudi najvišje število stanovalcev na stanovanje, ki ga srečamo na izbranem področju mestnega jedra.

Na območju »KMR« v primerjavi s cesto Franca Jožefa ne zasledimo bistvene prevlade ženskega dela prebivalstva nad moškim. Bolj presenetljiva je skupina tako moških kot žensk, katerih starost se je gibala med desetim in dvajsetim letom, saj je predstavljala skoraj 1/3 vseh prebivalcev. Na drugi strani pa je bilo na območju »KMR« po letu 1900 rojenih zelo malo otrok.

Tabela 12: POSELITVENA DINAMIKA NA PODROČJU »KMR«

Št. stanovanj identičnega tipa →	1			2			3			4			5		
	A	B	&	A	B	&	A	B	&	A	B	&	A	B	&
P1A (K 8)	2	—	2												
P2A (K 5)	2	—	2												
P2B (M 23)	2	—	2												
S2A (M 24)	2	—	2	1	—	1									
S3A (K 4)	2	1	3												
podtip															
S3A (K 4)	1	4	5	6	1	7									
S3B (K 8)	4	2	6												
S3C (K 8)	5	—	5												
S4A (K 1)	5	2	7												
S4B (M 24, 25)	3	2	5	8	—	8	5	5	10	4	—	4	2	—	2
S4C (M 24)	5	1	6												
S5A (K 1)	3	1	4	1	13	14									
S5B (K 3)	3	2	5												
S6A (M 25)	3	2	5												
S7A (K 5)	7	1	8												
S7B (K 5)	2	—	2												
podtip															
S7B (R 5)	2	—	2												
S7C (K 8)	5	2	7												
S8A (M 24)	5	5	10												
S8B (M 24)	2	12	14												
S9A (M 23)	9	2	11												
S9B (M 24)	4	5	9	2	2	4									
S9C (M 25)	3	5	8												
S10A (K 6)	6	6	12												
S15A (R 2)	5	9	14												

Tabela 13: PRIMERI SKUPNEGA
BIVANJA PREBIVALCEV PODROČJA
»KMR« V ODSOTKIH

Število stanovalcev na stanovanje	Število primerov	%
1	1	3
2	7	21,2
3	1	3
4	3	9,1
5	5	15,2
6	2	6,1
7	3	9,1
8	3	9,1
9	1	3
10	2	6,1
11	1	3
12	1	3
14	3	9,1
Skupaj	33	100

K temu je verjetno prispevala tudi starostna struktura žensk, saj je bilo največ predstavnic nežnejšega spola starih 50 let in več.

Katoliško vero je imelo 205 prebivalcev, eden pa je bil Žid.

Analiza dokumentov nam razkrije, da je na območju »KMR« leta 1910 bivalo 121 prebivalcev (58,7 % vseh), ki so bili v sorodstvenem razmerju z imetnikom stanovanja. Srečamo naslednje oblike sorodstvene povezanosti stanovalcev vzorčnega področja »KMR«: zakonca brez otrok — (število primerov) 5; zakonca z enim otrokom — 3; zakonca z dvema otrokoma — 1; zakonca s tre-

Tabela 14: STAROSTNA IN SPOLNA STRUKTURA PREBIVALCEV PODROČJA »KMR«

Starost	Spol				Skupaj	%
	M	%	Z	%		
0—9 let	6	2,9	10	4,8	16	7,8
10—19 let	37	18	23	11,2	60	29,1
20—29 let	18	8,7	15	7,3	33	16
30—39 let	9	4,4	15	7,3	24	11,7
40—49 let	13	6,3	20	9,7	33	16
50 let in več	14	6,8	26	12,6	40	19,4
Skupaj	97	47,1	109	52,9	206	100

mi otroki — 5; zakonca s štirimi otroki — 2; zakonca s petimi otroki — 1; zakonca s sedmimi otroki — 1; vdova z enim otrokom — 1; vdova z dvema otrokoma — 1; vdova s tremi otroki — 2; vdova s štirimi otroki — 2; vdovec brez otrok — 1; vdovec z enim otrokom — 1; neporočena (samska) ženska — 4; neporočen (samski) moški — 3; ostali sorodniki (med njimi dve vdovi) — 12.

Ostale prebivalce (85 ali 41,3 % stanovalcev) lahko v okviru gospodinjstev, v katerih so prebivali, delimo na tri skupine: podnajemniki (63 ali 30,6 % prebivalstva); rejenci (5 ali 2,4 % prebivalstva) in hišni posli (služinčad) — (17 ali 8,3 % prebivalstva). Oseb, ki bi pri imetniku stanovanja opravljale osebno službo, na področju »KMR« ne zasledimo.

Podnajemnike srečamo v trinajstih gospodinjstvih (39,4 % vseh gospodinjstev). Med njimi sta bila dva zakoncev brez otrok, vdova z enim otrokom in dva poročena moška. »Posteljašev« je bilo 6, veliko pa je bilo tudi dijakov (15). Največ podnajemnikov je imela v okviru svojega gospodinjstva zasebnica Ana Marjésič, ki je nudila streho nad glavo trinajstim dijakom. Vsi skupaj so prebivali v stanovanju tipa S5A na Krojaški 1 (4 sobe, kuhinja in stranišče v stanovanju). Medsebojne poklicne povezave imetnika stanovanja s podnajemnikom, značilne za to področje, pa so bile naslednje: čevljarški mojster — čevljarški vajenec; šivilja — šiviljska pomočnica; trgovec — trgovski pomočnik oziroma trgovski strežnik. Zadnja povezava je bila najbolj pogosta. Veliki trgovec Josip Krisper (Ribja ulica 2) je imel npr. na stanovanju kar sedem uslužbencev svoje trgovine (3 trgovske pomočnike in 4 trgovske strežnike).

Rejence zasledimo v okviru dveh gospodinjstev. Eno je imelo v oskrbi enega otroka, drugo pa štiri.

V skupini hišnih poslov srečamo na območju »KMR« samo predstavnice nežnejšega spola. Vse so bile samske. V primerjavi s cesto Franca Jožefa je bilo število hišnih poslov na tem območju bistveno manjše, privoščilo pa si jih je le 13 gospodinjstev (39,4 % vseh). 9 gospodinjstev (69,2 %) je zaposlovalo po enega hišnega posla, 4 (30,8 %) pa po dva.

Zakonski stan starejših od 18 let (teh je bilo 143 ali 69,4 % vseh prebivalcev) prikazuje naslednja tabela:

Tabela 15: ZAKONSKI STAN PREBIVALCEV STAREJŠIH OD 18 LET (»KMR«)

Zakonski stan	M	%	Ž	%	Skupaj	%
Poročeni	22	15,4	20	13,9	42	29,4
Samski	36	25,2	54	37,8	90	62,9
Ovdoveli	2	1,4	9	6,3	11	7,7
Ločeni	—	—	—	—	—	—
Skupaj	60	42	83	58	143	100

Prebivalci »KMR«, ki so bili v sorodstvenem razmerju z imetnikom stanovanja, so v rubriko »glavni poklic« vpisali naslednje poklice: gospodinja (7), zasebnica (6) in zasebnik (1), trgovec (4), trgovska pomočnica (4), trgovska blagajničarka (kontoristinja) — (3), postrešček (2). Po en primer v okviru poklicne strukture te skupine prebivalstva pa predstavljajo naslednji poklici: deželni blagajnik, ravnatelj mestnega užitninskega zakupa, samostojen zavarovalniški zastopnik, c. kr. davčni upravnik, okrajni šolski komisar, električar, trgovec s knjigami, odvetnica, učiteljica, učiteljica klavirja, trgovski potnik, trgovec z moko, prodajalka moke (mokarica), šivilja, modistka, gostilničar, gostilničarka, tajnik pri trg. bolniš. in podpornem društvu, policijski nadstražnik, hišni posestnik, puškar, puškarski vajenec, tiskarski stavec, čevljarški mojster, prodajalka suhe robe, trgovski vajenec, poštni uradnik in delavka c. kr. tobačne tovarne. Upokojena sta bila državni uradnik in stotnik.

Med podnajemniki je bilo največ trgovskih strežnikov (9), trgovskih pomočnikov (7), postrežkinj po hišah (7) in tobačnih delavk (3). Srečamo še dve šivilji in tri šiviljske pomočnice ter dva čevljarška pomočnika. Po en primer ostalih poklicev pa predstavljajo trgovski potnik, deželni uradnik, knjigoveški poslovodja, zasebnik, litograf, poštni pripravnik, zidarski pomočnik, tesarski pomočnik, čevljarški vajenec, kočijaž in delavec električne cestne železnice.

Med služinčadjo srečamo glede na poimenovanje 11 kuharic, 4 služkinje, eno sobarico in eno deklo (krščenico).

Tabela 16: ETNIČNA STRUKTURA PREBIVALCEV »KMR«

Občevalni jezik	X	Y	W	Z	Skupaj	%
slovenski	104	58	4	17	183	88,8
nemški	17	4	1	—	22	10,7
hrvatski	—	1	—	—	1	0,5
Skupaj	121	63	5	17	206	100

Pojasnila k tabeli 16:

- X = osebe, ki so bile sorodstveno povezane z imetnikom stanovanja;
- Y = podnajemniki;
- W = rejenci;
- Z = osebe, ki so bile zaposlene v gospodinjstvu imetnika stanovanja.

Etnična struktura izbranega območja v starem mestnem jedru še zdaleč ni tako pisana kot na cesti Franca Jožefa. Tabela nam razkriva, da je slovensko prebivalstvo občutno prevladovalo nad nemškim.

Najbolj zanimivo etnično posebnost na področju »KMR« predstavljata dve mešani družini, ki ju srečamo v hiši Josipa Mačka na Krojaški 8: Prva je družina trgovskega potnika Josefa Gaggla, rojenega v Beljaku (Villach). V rubriko občevalni jezik je zase vpisal nemščino. Njegova soproga Gusti, rojena v Ratečah pri Zidanem mostu, ima vpisano slovenščino. Slovenščina je po materi vpisana tudi pri hčerki Gusti in sinu Herbertu. Tudi služkinja Elizabeta Korošec in kočijaž Jakob Hovalc, ki sta prebivala v okviru istega gospodinjstva, sta govorila slovensko. Drugi primer mešane družine je primer poštnega uradnika Josefa Stermanna, ki je bil rojen v Ljutomeru in je kot svoj občevalni jezik navedel nemščino. (Ali gre mogoče za pritisk na uradništvo?) Za soprogo Marijo, ki je bila rojena v Šiški, je navedel slovenščino. Hčerki Elizabeta in Josefina ter sin Wilhelm, ki so bili rojeni v Ljubljani, so kot oče imeli vpisan nemški občevalni jezik.

SVETEGA PETRA CESTA 38—43

Na cesti Svetega Petra (1952 Trubarjeva cesta) sem izbral kot vzorčni primer šest stanovanjskih zgradb v neposredni bližini Jubilejnega (Zmajskega) mosta. Model teh stavb naj bi služil kot komparativna podlaga v razmerju med področjem »KMR« in cesto Franca Jožefa. Prva značilnost teh hiš, ki jo lahko mimoidoči opazi še danes, je ta, da so hiše zbite tesno skupaj v gručo, da so nizke in precej skromne. Lahko bi dejali, da so nasproti »palačam« na cesti »presvetlega cesarja« ali impozantnim zgradbam nasproti mestne hiše, delovale (in delujejo še danes) nekoliko manj mestno. Te stavbe so imeli leta 1910 v posesti naslednji lastniki:

Tabela 15: HIŠE IN HIŠNI POSESTNIKI NA CESTI SVETEGA PETRA 38—43

Hišna številka	Lastnik	Poklic	A	B	C	Število nadstropij
38	Hildegarda Orožen	gospodinja	ne	pred 1860	podedovala	2
39	Adolf Hauptmann	tovarnar barv	da	pred 1860	podedoval	1
40	Fran Poljšak*	blagajnik Stavbnega podjetja	da	1891—1900	zgradil	1
41	Anton Bončar	gostilničar	da	1891	podedoval	1
42	Herman Halbensteiner	posestnik	ne	1878 popolnoma prezidana	podedoval	p
43	dr. Franc Papež	odvetnik	ne	pred 1860	kupil	1

A = Ali služi hiša za trajno lastnikovo stanovanje?

B = Kdaj je bila hiša zgrajena ali popolnoma prezidana?

C = Kako je prišla hiša v posest sedanjega lastnika?

p = pritična stavba

* V popisu se Fran Poljšak navaja kot pooblaščenec Terezije Mally. V »Načrtni razdelitvi popisovalnih tiskovin« (ZAL: REG I/1476, fasc. 1258, fol. 444—475) pa ga zasledimo kot lastnika hiše.

V okviru vzorčnega modela je bila samo ena hiša dvonadstropna, štiri so bile enonadstropne, ena pa pritična. Trije lastniki so prebivali v svojih hišah, trije pa ne. Tri hiše so nastale že pred letom 1860, ena je bila 1878 popolnoma prezidana, dve pa sta nastali v letih od 1891 do 1900. Večina lastnikov (4) je hišo podedovalo, eden jo je kupil in eden zgradil.

Med izbranimi hišami je imela samo ena dve stranski poslopji (Sv. P. c. 43). Glavna poslopja so služila večji del za stanovanja. Drugi nameni so bili predvsem obrtni (Sv. P. c. 38, 41, 42). Hiša na Sv. P. c. 39 je razpolagala s prostori za trgovino, hiša na Sv. P. c. 43 pa je služila za gostilno in »špedicijske« namene. Hlev za konje je imela hiša na Sv. P. c. 39.

Vse hiše so bile zavarovane proti požaru. Njihove strehe je prekrivala strešna opeka. Tri hiše je obdajal »koristen« vrt za zelenjavo in sadovnjak (Sv. P. c. 39, 41 in 43). Pitno vodo so prebivalci dobivali iz mestnega vodovoda. Bolj periferno značilnost tega področja pa kaže podatek, da je samo ena hiša (Sv. P. c. 40) bila povezana z mestno kanalizacijo. Ostale hiše so imele greznico. Število stranišč v posameznih hišah nam prikazuje tabela 16:

Tabela 16: OPREMLJENOST HIŠ S STRANIŠČI

Hišna številka	Število stranišč
38	5
39	5
40	5
41	3
42	2
43	7

V 47 stanovanjih je živelo 41 strank. Edino kletno stanovanje zasledimo v hiši na Sv. P. c. 40. Podstrešna stanovanja srečamo v hišah na Sv. P. c. 38 in 41, hiši na Sv. P. c. 39 in 40 pa sta imeli na podstrešju prostore, ki so spadali k stanovanjem v drugih nadstropjih ali v pritličju. Število stanovanj in stanovalcev za nam razkriva tabela 17:

Tabela 17: IZRABA STANOVANJ

Hišna številka	Število stanovanj	Oddanih za stanovanje	Praznih oz. oddanih v nebi-vanjske namene	Število stanujočih strank in naznanil-nic	Število stanoval- cev
38	10	10	—	10	55
39	2	2	—	2	5
40	6	6	—	5*a	28
41	9	9	—	6*b	23
42	9	7	2	5*c	18
43	18	13	5	13	73
Skupaj	54	47	7	41	202

*a Nekateri imetniki stanovanj so prebivali v dveh ali več združenih stanovanjih. V tej hiši je v dveh združenih stanovanjih prebival njun imetnik Fran Poljšak.

*b Anton Bončar je stanoval v štirih stanovanjih.

*c Tomaž Mencinger je bil imetnik stanovanj št. 3, 5 in 7. Stanovanji št. 4 in 9 sta služili za prodajalno.

Tipologija stanovanj je naslednja:

a) KLETNA STANOVANJA

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
K2A (Sv. P. c. 40)	1 soba 1 kuhinja	1	v stanovanju	160 K

b) PODSTREŠNA STANOVANJA

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
P1A (Sv. P. c. 41)	1 soba	1	na hodniku	128,40 K
P1B (Sv. P. c. 38)	1 soba	1	na hodniku	74,36 K

c) STANOVANJA V PRITLIČJU OZIROMA V NADSTROPJIH

1. Stanovanja z enim prostorom:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S1A (Sv. P. c. 38)	1 soba	1	na hodniku	126,90 K
S1B (Sv. P. c. 41)	1 soba	1	na hodniku	64,20 K

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S1C (Sv. P. c. 42)	1 soba za stanovanje in opravljeni obrat (damsko šiviljstvo)	1	na hodniku	141,24 K

2. Stanovanja z dvema prostoroma:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S2A (Sv. P. c. 43)	1 soba 1 kuhinja	5	na hodniku	ok. 340 K
S2B (Sv. P. c. 38, 41)	1 soba 1 kuhinja	2	na hodniku	ok. 152 K
S2C (Sv. P. c. 40)	1 soba 1 kuhinja	1	v stanovanju	192 K
S2Č (Sv. P. c. 39, 41)	1 soba 1 kuhinja	2	na hodniku	oba po 82 K
S2D (Sv. P. c. 42)	1 soba za stanovanje in opravljeni obrat a) čevljarstvo b) šiviljstvo 1 kuhinja	2	na hodniku	ok. 186 K
S2E (Sv. P. c. 42)	1 soba 1 predizba (oba prostora za stanovanje in opravljeni obrat — šiviljstvo)	1	na hodniku	348,80 K

3. Stanovanja s tremi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S3A (Sv. P. c. 38)	2 sobi 1 kuhinja	1	na hodniku	379,80 K
S3B (Sv. P. c. 38)	2 sobi 1 kabinet	1	na hodniku	280 K
S3C (Sv. P. c. 41)	2 sobi 1 izba za posle	1	na hodniku	218 K
S3Č (Sv. P. c. 43)	2 sobi 1 kuhinja	1	v stanovanju	480 K
podtip S3C (Sv. P. c. 43)	2 sobi 1 kuhinja	4	na hodniku	dva imetnika po 480 K, dva pa po 552 K (???)
S3D (Sv. P. c. 43)	3 sobe	1	na hodniku	464 K

4. Stanovanja s štirimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S4A (Sv. P. c. 38)	2 sobi 1 soba za stanovanje in opravljeni obrat (žensko krojaštvo) 1 kuhinja	1	na hodniku	591 K

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S4B (Sv. P. c. 38)	1 soba 2 kabineta 1 kuhinja	1	na hodniku	253 K
S4C (Sv. P. c. 38)	2 sobi 1 soba za opravilni obrat (skladišče — soboslikarska in pleskarska obrt) 1 kuhinja	1	v stanovanju	545,30 K
S4C (Sv. P. c. 43)	1 soba 1 soba za stanovanje in opravilni obrat (izdelovanje perila) 1 kabinet 1 kuhinja	1	na hodniku	600 K
S4D (Sv. P. c. 43)	2 sobi 1 soba za stanovanje in opravilni obrat (likalnica) 1 kuhinja	1	na hodniku	504 K

5. Stanovanja s petimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S5A (Sv. P. c. 38)	3 sobe 1 predizba 1 kuhinja	1	na hodniku	592 K
S5B (Sv. P. c. 38)	1 soba 1 kuhinja 1 soba in 2 kopalnici so služili za opravilni obrat (lončarstvo)	1	na hodniku	1036 K
S5C (Sv. P. c. 40)	2 sobi 1 kabinet 1 predizba 1 kuhinja	2	v stanovanju	oba po 470 K

6. Stanovanja s šestimi prostori:

Tip	Struktura	Število primerov	Kje je stranišče?	Letna najemnina
S6A (Sv. P. c. 42)*	3 sobe in 3 kuhinje — prostori so služili za stanovanje in opravilni obrat (špecerija)	1	na hodniku	591 K

* Imetnik stanovanja je bil Fran Poljšak. V tem primeru gre za dve združeni stanovanj.

St. stanovanj identičnega tipa →	1		2		3		4		5			
Tip	A	B	&	A	B	&	A	B	&	A	B	&
podtip												
S3C (Sv. P. c. 43)	3	—	3	2	—	2	2	2	4	3	1	4
S3D (Sv. P. c. 43)	6	6	12									
S4A (Sv. P. c. 38)	9	—	9									
S4B (Sv. P. c. 38)	6	—	6									
S4C (Sv. P. c. 38)	5	3	8									
S4C (Sv. P. c. 43)	1	3	4									
S4D (Sv. P. c. 43)	2	3	5									
S5A (Sv. P. c. 38)	3	5	8									
S5B (Sv. P. c. 38)	7	1	8									
S5C (Sv. P. c. 40)	4	—	4	5	3	8						
S6A (Sv. P. c. 42)	2	9	11									
S9A (Sv. P. c. 39)	2	1	3									
S12A (Sv. P. c. 40)	4	5	9									
S12B (Sv. P. c. 41)	1	4	5									

Tabela 19: PRIMERI SKUPNEGA BIVANJA PREBIVALCEV NA SVETEGA PETRA CESTI 38—43 V ODSOTKIH

Število stanovanj na stanovanje	Število primerov	%
1	3	7,3
2	5	12,2
3	6	14,65
4	9	21,95
5	4	9,8
6	4	9,8
8	5	12,2
9	2	4,9
10	1	2,4
11	1	2,4
12	1	2,4
Skupaj	41	100

V okviru izbranega modela je bilo največ primerov skupnega bivanja štirih prebivalcev; znotraj številčne hierarhije pa je izstopalo še skupno bivanje treh, dveh in osmih članov istega gospodinjstva. Skupno prebivanje dvanajstih prebivalcev pa je bilo najvišje število stanovanj na stanovanje, ki ga leta 1910 lahko srečamo na izbranem območju.

Tabela 20: STAROSTNA IN SPOLNA STRUKTURA PREBIVALCEV MODELA
Sv. P. c. 38—43

Starost	Spol				Skupaj	%
	M	%	Ž	%		
0—9 let	12	5,95	12	5,95	24	11,9
10—19 let	36	17,8	22	10,9	58	28,7
20—29 let	19	9,4	20	9,9	39	19,3
30—39 let	11	5,45	9	4,45	20	9,9
40—49 let	6	2,95	10	4,95	16	7,9
50 let in več	10	4,95	35	17,35	45	22,3
Skupaj	94	46,5	108	53,5	202	100

Tudi na cesti Svetega Petra 38—43 ne zasledimo bistvene prevlade žensk nad moškimi. Med ženskami so prevladovale tiste, ki so štele 50 let ali več, med moškimi pa tisti med desetim in dvajsetim letom. Starost med desetim in dvajsetim letom, je bila najbolj pogosta tudi med prebivalstvom modela na splošno.

Tako kot na področju »KMR« srečamo tudi na cesti Svetega Petra 38—43 enega žida, vsi ostali stanovalci pa so bili katoličani.

Prebivalstvo lahko razdelimo v tri skupine: stanovalci, ki so bili v sorodstvenem razmerju z imetnikom stanovanja (126 ali 62,4 %); podnajemniki (64 ali 31,7 %); služinčad, ki je bila zadolžena za izvrševanje domačih opravil (12 ali 5,9 % prebivalstva).

Med stanovalci, ki so bili v sorodstvenem razmerju z imetnikom stanovanja, so se pojavljale naslednje oblike medsebojnih zvez: zakonca brez otrok (število primerov) — 2; zakonca z enim otrokom — 1; zakonca z dvema otrokoma — 5; zakonca s tremi otroki — 3; zakonca s štirimi otroki — 3; zakonca s petimi otroki — 1; vdova brez otrok — 3; vdova z enim otrokom — 3; vdova z dvema otrokoma — 2; vdova s štirimi otroki — 1; vdova s petimi otroki — 1; vdovec brez otrok — 1; vdovec z enim otrokom — 1; poročena ženska z dvema otrokoma — 2; neporočena (samska) ženska — 10; neporočen (samski) moški — 2; ostali sorodniki — 12.

Med naznanilnicami naletimo tudi na primere, kjer je imetnik stanovanja navedel več oseb, kot pa jih je zares živelo v skupnem gospodinjstvu. Med takšne sodi npr. naznanilnica št. 5 (Sv. P. c. 43), ki jo je izpolnil imetnik stanovanja Anton Mayr. Poleg žene Anne in hčerke Anne, s katerima je prebival v skupnem gospodinjstvu, je na naznanilničo vpisal še svoje štiri sinove — Antona, Raula, Berta in Franza, ki so sicer prebivali v Nemčiji (3) in Angliji (1). Ta in podobni primeri nas opozarjajo, da se moramo pri uporabi in analizi gradiva popisa prebivalstva leta 1910 usmeriti samo na prikaz realne strukture članov posameznih gospodinjstev, ne moremo pa npr. iskati v popisu sestavo in velikost družine.

Večina podnajemnikov (57 ali 89,1 %) je bilo samskih, med preostalimi srečamo dva poročena moška, poročeno žensko, vdovo in zakonca z enim otrokom. Podnajemnike je sprejelo pod streho 23 gospodinjstev (56,1 %). Med njimi so bile štiri posteljašice in petnajst dijakov, v okviru poklicnih povezav imetnik — podnajemnik, pa so bile tipične naslednje zveze: soboslikarski mojster — soboslikarski pomočnik oziroma soboslikarski vajenec; gostilničar — natakarica; šivilja — šiviljska pomočnica in trgovec — trgovski pomočnik oziroma trgovski vajenec.

Služinčad si je privoščilo 11 gospodinjstev (26,8 %). Večina gospodinjstev (10) je zaposlovalo le enega posla, samo en imetnik stanovanja je vzel v službo dve osebi za opravljanje domačih opravil. Vsi hišni posli so bili samski.

142 prebivalcev (70,3 %) je bilo starejših od 18 let. Podoba njihovega zakonskega stanu nam razkriva tabela 21:

Tabela 21: ZAKONSKI STAN PREBIVALCEV STAREJŠIH OD 18 LET
(Sv. P. c. 38—43)

Zakonski stan	M	%	Ž	%	Skupaj	%
Poročeni	18	12,7	20	14,1	38	26,7
Samski	39	27,5	50	35,2	89	62,7
Ovdoveli	2	1,4	13	9,1	15	10,6
Ločeni	—	—	—	—	—	—
Skupaj	59	41,6	83	58,4	142	100

Med prebivalci, ki jih je povezovalo sorodstveno razmerje z imetnikom stanovanja, lahko ugotovimo precej raznoliko poklicno strukturo. Največ je bilo gospodinj (8) in zasebnic (8), veliko pa je bilo tudi šivilj (6) in trgovskih blagajničark (kontoristinj) — (4). Po dva primera se pojavljata med naslednjimi poklici: likarica, tobačna delavka, branjevka, trgovec (»špecerist«), trgovski potnik, uradni sluga pri mestnem magistratu, prodajalka v trgovini in postrežkinja po hišah. Da je bilo to področje posejano predvsem z obrtnimi dejavnostmi in malimi trgovci, nam dokazujejo še naslednji poklici: tapetni-

ški mojster, soboslikarski mojster, soboslikarski pomočnik, lončarski mojster, lončarska pomočnica, proizvajalec barv, prodajalec barv, mesar, čevljar, prodajalka posode, brivski pomočnik in gostilničar.

Po en primer preostalih poklicev predstavljajo še strojevodja, železniški čuvaj, blagajnik Stavbnega podjetja, hišnica, tekstilna delavka in policijski stražnik. Upokojeni so bili železniški premikač, sprevodnik in orožniški stražmojster. Najbolj ekspresivno in presenetljivo opredelitev v okviru te slikovite poklicne strukture pa predstavlja primer mestne uboge (Armenbeteiligt).

Pisana je bila tudi paleta poklicev podnajemnikov. Največ je bilo trgovskih pomočnikov (7) in vajencev (9), po dva primera pa srečamo med naslednjimi poklici: natararica, delavka pri Stavbnem podjetju, steklarski pomočnik, tiskarski pomočnik, praktikant na sodišču (pravnik), pekovski pomočnik in postrežkinja po hišah. Samo z enim primerom pa so zastopani: šivilja, šiviljska pomočnica, knjigoveški poslovodja, tiskarski stavec, soboslikarski pomočnik, soboslikarski vajenec, trgovska prodajalka, tobačna delavka, železniški delavec, zasebnica, zasebnik, delavec pri Stavbnem podjetju, trgovec s knjigami, prodajalka posode, zidarski pomočnik, svetovalec (Ratenagent), strojni ključavničar in aktivni častnik. V pokoju je bil strojevodja c. kr. južne železnice. Zanimivo je, da tudi med podnajemniki naletimo na primer mestne uboge.

Glede na poimenovanje srečamo med hišnimi posli 7 služkinj, 2 kuharici, 2 dekli in enega hlapca.

Analiza rubrike občevalni jezik podaja naslednjo podobo:

Tabela 22: ETNIČNA STRUKTURA PREBIVALCEV Sv. P. c. 38—43

Občevalni jezik	X	Y	Z	Skupaj	%
slovenski	113	51	12	176	87,1
nemški	6	7	—	13	6,45
češki	7	—	—	7	3,5
hrvatski	—	4	—	4	1,95
italijanski	—	1	—	1	0,5
ogrski	—	1	—	1	0,5
Skupaj	126	64	12	202	100

Pojasnila k tabeli 24:

Z = osebe, ki so bile sorodstveno povezane z imetnikom stanovanja;

X = podnajemniki;

Y = osebe, ki so bile zaposlene v gospodinjstvu imetnika stanovanja.

Tudi na tem področju so odločilno prevladovali Slovenci. Najbolj izrazite posebnosti pa so bile naslednje:

1. V gospodinjstvu zasebnice Barbare Appe so govorili slovensko poleg imetnice stanovanja še sinova Ljudevit in Fran ter služkinja Antonija Pollak. Hkrati so pod isto streho (v stanovanju tipa S5A (Sv. P. c. 38)) prebivali še štiri podnajemniki, ki so zaradi pisane etnične pripadnosti še posebej zanimivi. Peter Parzer je bil rojen v Beljaku in je imel tam tudi svojo domovinsko pravico. Zanj je kot občevalni jezik vpisana nemščina. Naslednji trije podnajemniki so vsi po vrsti imeli tuje državljanstvo in so zato magistratni organi njihov občevalni jezik prečrtali. Albert Bekö je bil rojen v Budimpešti, imel je ogrsko državljanstvo, kot občevalni jezik pa je bil zanj zapisan ogrski. Peter Patzel je bil rojen v Breslau v Nemčiji in ima vpisano nemščino. Zadnji podnajemnik, Valentić Đuro pa je bil rojen v Đakovu v Slavoniji in ima vpisano hrvaščino.

2. Podoben primer, kjer so magistratni organi zaradi tujega državljanstva prečrtali občevalni jezik, zasledimo v gospodinjstvu Tomaža Mencingerja. Franc Prezel, ki je bil rojen, kot je zapisano v opombah, v Ameriki (»Lake City, Minnesota«) in je »sedaj že dve leti na Avstrijskem« je bil zaposlen kot trgovski vajenec v Mencingerjevi špacerijski trgovini. V rubriki občevalni jezik je zapisano, da običajno govori »angleško in slovensko«, kar je seveda zvesti uslužbenec magistrata prečrtal.

3. Zanimiv je tudi primer šivilje Rosalie Kikel. Naznanilnico je izpolnila v nemščini. Rojena je bila v Ljubljani. Najprej je v okviru rubrike občevalni jezik vpisala deutsch, nato pa le-to prečrtala in vpisala slowenisch. Iz podatkov na naznanilnici lahko sklepamo, da je gospa obvladala in dejansko uporabljala oba jezika. Omahljiv vpis v rubriko občevalnega jezika po vsej verjetnosti izvira tudi iz tega, da nekateri niso dobro razumeli vprašanja.

(se nadaljuje)

NARODNI MUZEJ, Ljubljana, Prešernova 20, telefon (061) 218 876

Narodni muzej izdaja knjige s področja arheologije, zgodovine, umetnostne zgodovine in muzeologije.

V seriji **Katalogi in monografije** so obdelana posamezna slovenska arheološka najdišča. Obsežne razprave, prav tako podkrepjene z gradivom so objavljene v **Situli**. V tej seriji so izšli doslej tudi štirje zborniki (št. 13, 14/15 in 20/26). Revija **Argo** nadaljuje tradicijo publikacije izpred 1. svetovne vojne. Namenjena je predvsem popularizaciji muzeologije, spremlja novosti na tem področju v Sloveniji in izven nje. Je tudi osrednje glasilo muzealcev Slovenije, njen soizdajatelj je Društvo.

Ob posameznih tematskih razstavah so bili objavljeni katalogi, v katerih so tudi tehtne razprave znanih slovenskih zgodovinarjev. Iz bogatega izbora del vam predstavljamo predvsem novejša in tista z zgodovinsko tematiko.

Situla: razprave Narodnega muzeja

2. Z. Vinski, Arheološki spomenici velike seobe naroda u Srijemu, Ljubljana 1957
10. I. Pirkovič, Crucium: rimska poštna postaja med Emono in Neviodunumom, Ljubljana 1968
13. Kmečki punti na Slovenskem, razprave in katalog dokumentov, 1973
- 14./15. Opuscula Iosepho Kastelic sexagenario dicata, 1974
16. M. Slabe, Dravlje: grobišče iz časov preseljevanja ljudstev, 1975
17. D. Svolfšak - T. Knific, Vipavska dolina: zgodnjeresnjevška najdišča, 1976
18. P. Kos, Keltski novci Slovenije, 1977
19. A. in J. Šašel, Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMLX et MCMLXX repertae et editae sunt, 1978
- 20./21. Zbornik posvečen Stanetu Gabrovcu ob šestdesetletnici, 1980
- 22/1—2. D. Breščak - L. Plesničar, Antične bronaste posode Slovenije, 1982
23. A. Jeločnik - P. Kos, Zakladna najdba Čentur — C: folisi Maksencija in tetrahije, 1983
25. A. in J. Šašel, Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt, 1986
26. Studia numismatica Labacensia Alexandro Jeločnik oblata, 1988
27. M. Žvanut, Knjige iz 16. stoletja v knjižnici Narodnega muzeja, 1988
28. P. Kos - A. Šemrov, Rimski republikanski novci, 1990
29. P. Kos, Ig: najdba antoninijanov tretjega stoletja, 1991